

QUIRÓS CASTILLO, Juan Antonio; CASTELLANOS, Santiago (dir.). *Identidad y etnicidad en Hispania. Propuestas teóricas y cultura material en los siglos V-VIII*. Bilbao: Universidad del País Vasco/ Euskal Herriko Unibertsitatea, 2015. 395 pàgs., ils., gràfs. [21 x 29,7].

Actes de dues trobades portades a terme a León i Vitoria-Gasteiz el 2013, que tractaven sobre les identitats ètniques. A la primera es va analitzar la documentació textual i la numismàtica, i a la segona es revisaren les aportacions fetes per l'arqueologia funerària al Nord-est de la península. Es comenten estudis i conclusions prèvies i es proposa una lectura crítica de la documentació per conèixer aspectes de la societat i la política dels pobles bàrbars.

Per tant s'observen les identitats i les seves transformacions progressives a partir de la documentació escrita i de les troballes arqueològiques, i es destaquen els treballs bioarqueològics basats en la geoquímica isotòpica o des de l'anàlisi antropològic clàssic. També s'han revisat algunes intervencions arqueològiques aportant nous enfocaments. El volum consta de 18 treballs, la majoria centrats en el Nord-est, si bé algú s'ha dedicat a Septimània i la zona de Toulouse, les quals estaven dominades pels visigots.

Cal destacar l'estudi introductorï redactat pels directors, en el qual aquests observen la trajectòria des de finals de l'imperi romà i la formació dels regnes postimperials. El regne visigot va ser determinant a Espanya. Per tant, s'estudien les comunitats polítiques dels ss. V al VII des de la perspectiva del regne, la regió i la vila, i s'observen les diverses característiques identitàries. De totes maneres, consideren que les identitats no són immutables i no es poden estudiar a partir de la llengua, la cultura, les creences o la religió; de vegades no es poden mesurar, ja que es tracta bàsicament d'un estat de la ment, i per tant els grups no són coherents, sinó heterogenis i poliètnics. Les poblacions germàniques o *bàrbares* van desenvolupar una consciència ètnica. I es substitueix el paradigma de les invasions pel de les migracions dels pobles.

L'arqueologia ha proporcionat aixovar i material, juntament amb els testimonis textuais que han permès identificar diversos grups ètnics. Es critica l'historicisme cultural i la manera d'estudiar les tombes i es defensa l'utilitat dels enfocaments constructivistes per interpretar els registres materials.

Per tant el concepte Espanya visigoda agrupa moltes ètnies i no forma una unitat. Tot i que l'arqueologia funerària ha estat la base per l'estudi de l'Alta Edat Mitjana, i ha servit per conèixer la seva distribució territorial i apropar-se amb dificultats als aspectes ètnics. Els autors porten a terme un estat de la qüestió en el que consten les aportacions de diversos investigadors. Quirós i Castellanos consideren que manquen investigacions antropològiques i d'anàlisi de les restes humanes; també caldria renovar els estudis dels objectes de vestir, ornamentació personal, armament i aixovar.

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

ISSN: 0537-3522

CEHI- Universitat de Barcelona (febrer 2018)

Es necessari realitzar estudis arqueomètrics de la torèutica i armament per aprofundir en els centres de producció la manera de distribuir els productes i tecnologies. Així com analitzar en profunditat els contextes de les troballes. Els directors a les pàgines 31 a 35 revisen el lloc de localització i el tipus d'orientació portada a terme en els estudis recollits pels diversos investigadors. S'inclou bibliografia, gràfics i imatges per completar aquest i la resta d'estudis que componen el volum.

IHE
(Secretaria de la revista)

Traducción de la reseña anterior:

Actas de dos encuentros llevados a cabo en León y Vitoria-Gasteiz el 2013, que trataban sobre las identidades étnicas. En el primero se analizó la documentación textual y la numismática, y en el segundo se revisaron las aportaciones efectuadas por la arqueología funeraria en el Noreste de la península. Se comentan estudios y conclusiones previos y se propone una lectura crítica de la documentación para conocer aspectos de la sociedad y la política de los pueblos bárbaros.

Por lo tanto se observan las identidades y sus transformaciones progresivas a partir de la documentación escrita y de los hallazgos arqueológicos, y se destacan los trabajos bioarqueológicos basados en la geoquímica isotópica o en el análisis antropológico clásico. También se han revisado algunas intervenciones arqueológicas aportando nuevos enfoques. El volumen consta de 18 trabajos, la mayoría centrados en el noreste, si bien alguno se ha dedicado a Septimania y a la zona de Toulouse, los cuales se hallaban dominados por los visigodos.

Debemos destacar el estudio introductorio redactado por los directores, en el cual estos observan la trayectoria desde finales del imperio romano y la formación de los reinos postimperiales. El reino visigodo fue determinante en España. Por lo tanto, se estudian las comunidades políticas de los ss. V al VII desde la perspectiva del reino, la región y la villa, y se observan las diversas características identitarias. De todos modos, consideran que las identidades no son inmutables y no se pueden estudiar a partir de la lengua, la cultura, las creencias o la religión; a veces no se pueden medir, ya que se trata básicamente de un estado de la mente, y por lo tanto los grupos no son coherentes, sino heterogéneos y poliétnicos. Las poblaciones germánicas o *bárbaras* desarrollaron una conciencia étnica. Y se sustituye el paradigma de las invasiones por el de las migraciones de pueblos.

La arqueología ha proporcionado ajuar y material, junto con los testimonios textuales que han permitido identificar diversos grupos étnicos. Se critica el histo-

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

ISSN: 0537-3522

CEHI- Universitat de Barcelona (febrer 2018)

ricismo cultural y la manera de estudiar las tumbas y se defiende la utilidad de los enfoques constructivistas para interpretar los registros materiales.

Por lo tanto el concepto España visigoda agrupa muchas etnias y no forma una unidad. A pesar de que la arqueología funeraria ha sido la base para el estudio de la Alta Edad Media, y ha servido para conocer su distribución territorial y acercarnos con dificultades a los aspectos étnicos. Los autores ejecutan un estado de la cuestión en el que constan las aportaciones de diversos investigadores. Quirós y Castellanos consideran que no existen demasiadas investigaciones antropológicas y de análisis de los restos humanos, también sería preciso renovar los estudios de objetos de vestir, ornamentación personal, armamento y ajuar. Se necesario realizar estudios arqueométricos de la toréutica y armamento para profundizar en los centros de producción, la manera de distribuir los productos y tecnologías, Así como analizar en profundidad los contextos de los hallazgos. Los directores en las páginas 31 a 35 revisan el lugar de localización y el tipo de orientación llevada a cabo en los estudios recogidos por los diversos investigadores. Se incluye bibliografía, gráficos e imágenes que completan éste y el resto de estudios que componen el volumen.

IHE
(Secretaria de la revista)